

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דברי בן בשט ז"ל

תהילים ע"ג - איוב קטן

נעמה בן פנחס

א. מדרש שוחר טוב לתהילים ע"ג

[א] "מִזְמוֹר לְאֶסְף אֶךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרִי לְבָב וּגו' כִּי קִנְאֲתִי בְהוֹלְלִים".
זהו שאמר הכתוב (תהלים לז, א): "לְדָוִד אֵל תִּתְחַר בְּמַרְעִים אֵל תִּקְנָא בְעֵשִׂי עוֹלָה" אל תקנא בדבר שאין לו אחרית, וכן הוא אומר (משלי כד, כ): "כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרִית לְרָע".
אמר הקב"ה: אם ראית נרן של רשעים דולק הרבה, אל תקנא בם, לפי שהוא דועך לעולם הבא, שנאמר (משלי כד, כ): "נֵר רָשָׁעִים יִדְעֶךָ" ובמה תקנא? (משלי כג, יז): "בִּירְאֵת ה' כָּל הַיּוֹם" בדבר שיש בו אחרית ואינה פוסקת לעולמי עולמים, שנאמר (משלי כג, יח): "כִּי אִם יֵשׁ אַחֲרִית".
אמר אסף: "כִּי קִנְאֲתִי בְהוֹלְלִים" ולא הייתי יודע שהיסורין שהביא הקב"ה על ישראל לטוב להם, וכן הוא אומר: (תהילים עג, א): "אֶךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹקִים" אך טוב אלקים אינו אומר, אלא "אֶךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹקִים", יסורין שהביא עליהם טובים הם, ולמי (תהילים עג, א): "לְבָרִי לְבָב", לברר את לבם של צדיקים, הדא הוא דכתיב (תהילים כד, ג): "מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' וְגו' נְקִי כַפַּיִם וְבֵר לְבָב".
אמר אסף: אני לא הייתי יודע שטובים היסורין, וקנאתי ברשעים, ובשביל שקנאתי (תהילים עג, ב): "וְאֲנִי כִמְעַט נְטִיוֹ רָגְלִי".

ב. מלבי"ם למזמור ע"ג, ג-ה'

"כי קנאתי בהוללים" שהם מצליחים בעוה"ז, "ושלום רשעים אראה", וחושב בהצלחת הרשע ג' דברים שהם משונים בם מכלל בני אדם, כי המון בני אדם כולם נכונים המה לשלש רעות כוללות,
א מצד מזג גופם שהוא רפה וחלוש, עד שכרוך בטבעו האפיסה וההעדר על ידי ליחות השרשי שיחסר תמיד עד יבא המות, אבל הרשעים לא ישיגם רעה זאת:
"כי אין חרצובות למותם", לא נמצא בטבע מזגם וגופם שיתחבא בחוריו ובסתרי חולשה שיוביל אותם אל המות, כי "בריא אולם", אולם וכחם הוא בריא וחזק מאד,
ב שכל בני אדם מלאים עמל ויגון למצוא מחיתם וצרכיהם כי אדם לעמל יולד, והם.
"בעמל אנוש אינמו", אינם צריכים לעמול למצוא פרנסתם כי מתפרנסים בלא עמל,
ג שבני אדם ימצאו רעות מצד הטבע הכולל, מנגעים המשמשים בעולם, כמו נגעי התקופות ושינויי העתים והמערכת והמקומות וכדומה. והם "עם אדם לא ינגעו":

ג. רד"ק לתהילים ע"ג, ד' י

אין חרצובות למותם. כל כך הם בטובה כל ימיהם עד יום המיתה כי אפילו בעת מותם ימותו בנחת בלא צעה. כי פירוש חרצובות - קשרים. כמו (ישעיה נח, ו): חרצובות רשע. ומי שהוא מת בצער ובקושי כאילו יש לו קשרים בהפרד החיים ולא יותרו הקשרים ההם אלא בקושי, אבל הם במנוחה ימותו כאילו אין קשרים למותם. ובריא אולם, ובריא כח.

ד. פסוק ט"ו: אם אמרתי אספּרה כמו הנה דור בניך בגדתי.

רש"י: אם אמרתי אספּרה כמו. אמר אסף אם אמרתי בלבי לספר את הכל כמו שהוא כל מה שעמו אומר על זאת: הנה דור בניך בגדתי. כלומר אשים אותם בוגדים ורשעים.

ראב"ע: אספּרה כמו - אהיה בוגד בדור בניך השם, שלא תהא אמונת לב באמונתם והנה יחסר בי"ת הנה בדור בניך - הם שקבלתי התורה מפייהם.

רד"ק: אם אמרתי אספּרה כמו- שהם אומרים דור בניך, הנה בגדתי בך..

מלבי"ם: באור הענין-אם, אחר שהציע השאלה הגדולה הזאת, יאמר, בבואי לברר השאלה הזאת, ראיתי שאם אומר לספר ולהציע השאלה הזאת כמו שהיא, הלא הנה דור בניך בגדתי, עי"כ יבגדו הדור בה' ויצאו לידי כפירה ואהיה מחטיא את הרבים.

ה. פסוק טז ואחשבה לדעת זאת עמל (היא) הוא בעיני

רש"י: ואחשבה. בלבי לדעת זאת. מה היא מדתו של הקב"ה הן הוא עמל בעיני נראית היתה מדה זאת לי עמל ולא משפט.

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דבירי בן בשט ז"ל

רד"ק: ואחשבה. הנה יראתי מלספר בפי כמו שהם מספרים בפיהם ואמרו איכה ידע אל. והנה אחשבה בלבבי לדעת מה זאת, והנה עמל הוא בעיני, כלומר בעיני לבי. כי אהפוך ואהפוך בזאת הטענה ולא אמצא דבר בלבבי לדעת מה זאת. וכתוב היא ביו"ד, על הטענה והתשובה על זה. והקרי הוא ביו"ו, על הדבר. והענין אחד:

מלבי"ם: באור הענין-אחשבה לדעת זאת, אם לא אספר לרבים רק אני בפ"ע אחשב ואעיין על חקירה זאת לדעתה, גם זאת עמל הוא בעיני, גם זאת אחשב לעמל ואון, שנראה כאילו אני מסתפק בעקרי האמונה.

ו. פסוק יז: עד אבוא אל מקדשי אל אבינה לאחריתי.

רש"י: עד. אשר באתי: אל מקדשי אל. אשר בירושלים, וראיתי מה שאירע בסנחרב ואז הבינתי לאחריתי הרשעים שהוא לאבדון ואמרתיו אך כל הטובה הבאה להם חלקות הם שהקב"ה מחליק להם הדרך שלהם שתהא נוחה וחלקה למען לא יתנו לב לשוב אליו ויאבדו:

מצודת דוד: עד אבא. לא הבנתי דרכי ה' עד אשר באתי אל המקדש ואל הכהנים המתבודדים שם בעיני החכמה ואת פיהם שאלתי ואדע מלין יענוני ואבינה לאחריתי הרשעים שאיננה טובה.

ראב"ע: וטעם מקדשי אל – ששם כהני השם וחכמי ישראל והם גלו זה הסוד, והוא אבינה לאחריתי, כי לא הובא האדם בעולם הזה להתענג בו או להיותו מלך או עשיר, רק שתהיה אחריתו טובה, וזה הוא שכר נפשות הצדיקים.

רד"ק: עד אבוא. תרתי בלבי לדעת זאת בעמל גדול ולא מצאתי, עד שבאתי במחשבות לבבי אל מקדשי אל, והוא עולם המלאכים והרוחות, כי שם סוף השכר והגמול הקיים, כי טוב העולם הזה אינו עומד, אבל באחריתי והוא עולם הנפשות בו יבחנו הטובים והרעים, וזהו שאמר אבינה לאחריתי:

מלבי"ם: באור הענין-עד, ובהיותי נבוך בשאלה זאת ולא יכלתי לא לספרה לזולתי ולא לחקור עליה בפני עצמי, באתי בעיוני אל מקדשי אל, היינו שהשכלתי מקומות המקודשים לאל שבם תקבל הנפש גמולה ועונשה אחר המות, והשכלתי כי חיי העוה"ז אינם אחריתי חיי האדם ומציאותו, כי עת תפשט הנפש שמלותיה החומריות בעת המות תבא אל מקדשי אל, ושם תחיה בחיים ערבים נצחיים טובים מחיים האלה, אז אבינה לאחריתי, ראיתי מה אחרית חיי הרשעים האלה שהצליחו ברשעם, אז ראיתי שהצלחתם פה הוא העונש היותר גדול להם.

ז. הרב קוק, עין איה פרק ט סימן רס"ו

רק המרכז היותר רם, היותר עמוק והיותר קבוע ונצחי, בכל טהרתו ועז קדושתו, הוא רק הוא יש בכחו לנצח את כל הדעות הרעות, הנחשבות לעומת אור שמשו הגדול כשחקי עבים קלי ערך שמהרה יכלו. ע"כ התיקון היותר מלא לעמוד היסודי שבחיים האמתיים הישראלים, שבהם זכינו להיות עם עולם, הוא היסוד של בית המקדש, הקדושה הקבועה שעומדת לעדי עד, עדי יצא כנגד צדקנו וישועתנו כלפי יבער. שהכל נובע מחשבון הצדק של ערך הפרט אל הכלל, שמעקרו נובע רק ע"פ דעת האמת של תורת ד', מחופש הבחירה הפרטית וכריתות הברית הכללית, שמעמדת לעולם את הפרט במציאות המלאה הגשמית והרוחנית ואת הכלל כנזר ועטרה עליו, אשר רק בהצמדם יחד לעד לעולם יאירו את דרך החיים, רק הוא המחזיר בכח נצחיותו את המעדת הרגל המקרית של איזה דור או דורות שאבדו דרכם. ע"כ כל הנחלים של מורשת אבות וקדושתם, בתור הכנה וההוצאה אל הפועל מקדושת המעשים בתור תולדה, הולכים אל התכלית היותר עליון ויותר כללי, הוא בית המקדש, מקום האורה, "מציון מכלל יופי אלהים הופיע", שם תזרח שמש הקדושה על הצדק הפרטי בתכלית המעלה, אשר ידעת איש את כל נגעי לבבו ובא אלה לפני מזבחך, עד התכלית הרם היותר נשגב, "למען דעת כל עמי הארץ כי ד' הוא האלהים".

ח. מהר"ל, נצח ישראל פרק ד'

ודבר זה ברור, כי ישראל הם מתאחדים על ידי בית המקדש שהיה להם כהן אחד, מזבח אחד, ונאסרו הבמות, שלא היה פירוד וחילוק בישראל. והדבר הזה מבואר, ועוד יתברר בפרק שאחר זה. לכך בית המקדש על ידו הם אומה אחת שלימה. ומפני כך נחרב הבית בשביל שנאת חינם, שנחלק לבבם והיו מחולקים, ולא היו ראויים למקדש, אשר הוא התאחדות ישראל. ופירוש פשוט הוא.

ט. מהר"ל גבורות ד' סוף פרק ח'

כמו שבאדם הלב והרוח עיקר האדם. הלב שממנו החיות והמוח שממנו השכל, כך מכלל העולם בית המקדש והתורה עיקר מציאות העולם. וכמו שהלב הוא באמצע האדם וממנו מקבלים חיות ושפע כל האיברים, כך בית המקדש באמצע העולם ממנו מקבלים כל הארצות חיות ושפע. וכמו שהמוח שם שכל האדם, כך התורה שכל העולם. ונמצא התורה ובית המקדש הם עיקר הנמצאים.

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דברי בן בשט ז"ל

י.מלבי"ם לתהלים ע"ג, פס' י"ח-י"ט

"אך בחלקות" אשר "תשית למו" עי"ז "הפלתם למשואות", שזה דומה כמי שכרה בור ושחת ללכוד בה ציד חיה, והחליק את הדרך המוביל אל הבור ההוא, שהגם שהחיה בעת תלך על הדרך החלק ידמה לה שהיא לטובתה להקל מהלכה, בסוף יתגלה שע"י החלקות נפלה למשואות, כן ע"י השלוח וההצלחה שהיה לו בעוה"ז ימות מיתת נצח ויפול לגיהנם, והוא כמו שבארתי בארצות השלום, שאחר שמחויב מהיושר האלהי שלא יקפח שכר כל בריה, שגם מי שהרשיע כל ימיו ועשה מצוה אחת יחויב שיתן לו שכרו עבור המצוה ההיא, וכן ראוי שהצדיק שעבר עבירה אחת יקבל את ענשה, וראה ה' כי העולם הנצחי הרוחני שבה יחיה האדם אחרי מותו נכבד הוא מאד משישלם בה שכר להרשע ועונש להצדיק, כי בהכרח יהיה השכר והעונש ההוא נצחי ואמתי, לא זמני ומדומה, ולכן ישלם שכר הרשע ועונש הצדיק, פה בעולם החומרי, אשר ההצלחה שיצליח הרשע פה ויסורי הצדיק אין להם מציאות בשכל רק בדמיון, כי העולם הגשמי בכלל הוא רק עולם המוחש נתלה בזמן ובמקום, עד שהטובות והרעות שירגשו בו הגופים אינם טובות ורעות נמצאים בפועל רק מדומים, וכן אינם נצחיים רק זמנים, וכן הם משיגים את החלק הפחות של האדם שהוא הבהמה שלו, לא אל האדם העצמי העקר שהיא נשמתו, וא"כ בחלקות הזה שהחליק לו בעוה"ז עי"ז הפלתם למשואות לאבדן נצחי, כי ראה נא.

י"א. מלבי"ם לתהלים ע"ג, פס' כ"ג

"ואני תמיד עמך", אבל אני בעצמי, שהוא האדם, שהוא נפשו ושכלו שהוא עקר האדם, "אני תמיד עמך", עצמות האדם שהיא נשמתו לא ישתנה ולא יתפעל ממקרי הגוף שהוא בהמתו טובותיו ורעותיו, כי בכל השנויים שישתנה הגוף "האני" הוא קיים בלתי משתנה, והיא "תמיד" מתמדת על מעמד אחד, והיא "עמך" חי בחיים נכבדים אמתיים אלהיים למעלה ממקרי הזמן ותמורותיהם, כי היא דבקה בה' .. "אחזת ביד ימיני", ימליץ כי האני הזה שהוא עצמות האדם, ר"ל נשמתו, י"ל שתי ידיים, יד ימין שבו יתגבר על

י"ב . מלבי"ם לתהלים ע"ג, פס' כ"ז-כ"ח

"כי הנה", עתה סיים דברי המזמור בכלל, אומר הנה הרשעים אובדים משתי סבות, (א) שיאבדו מעצמם מצד שהם רחוקים מה', שעז"א "רחקיך יאבדו", כי קיום כל נמצא הוא מה' וכפי רחוקו ממנו אין לו קיום וחיות ומציאות, (ב) יאבדו ע"י השגחה ועונש, כי "הצמתה כל זונה ממך", שתכרית אותו בהשגחה על חטאיו. "ואני", יש לי קיום מצד עצמי, כי "קרבת אלהים לי טוב", שע"י קרבת אלהים לי, אמצא טוב ואושר, (ג) מצד "ששתי בה' מחסי" שמשגיח עלי בהשגחה מיוחדת ובזה שמתי מחסי, "לספר כל מלאכותיך", שאספר רק המלאכות והרוחניות שהם עיני הנפש שהיא מלאך ה' בארץ לעבוד עבודתו והוא כאלהים לדעת טוב:

י"ג. איוב מ"ב

ה לְשִׁמְע־אֶזְנִי שְׁמַעְתִּיךָ; וְעַתָּה, עֵינֵי רְאִיתְךָ. וְעַל-כֵּן, אֶמְאָס וְנַחֲמֶתִי-- עַל-עֲפָר וְאֶפְרָה.

י"ד. הרב חרל"פ, אורי וישעי עמ' ל'

כבר ביארנו ההבדל שבין דין לחשבון, שחשבון הוא על עצם העונש והיסורים, כי כל מציאותם של יסורים וכאבים, אינם אלא כשמרוחקים ממנו יתברך, אבל בקרבת ד', שמה ליכא (אין) כל זכר לכאבים ויסורים, שמה עצם הטוב תכלית הטוב, "ואני קרבת אלוקים לי טוב", ועל כן כל ריחוק מד', צריך חשבון. ואם כי כל עונש שהוא ריחוק הוא צורך קירוב, בכל זאת על ההווה גם כן עתידים ליתן את הדין.

ט"ו. האלשיך הקדוש לתהלים ע"ג, כ"ח

ואני עם היותי צדיק קרבת אלוקים לי טוב שהוא קרבת מידת הדין לי אינו רק טוב כי על ידי כן הוא שתי בד' אלוקים מחסי ולא בטובות העולם הזה שעל ידי כך תזדכך חלאת חומרי, ותהיה לי לעזרה לספר כל מלאכותיך שהאצלת לי רוח הקודש שאספר כל שליחויותיך שאתה משלח להודיע לישראל על ידי, מה שאין כן אילו התענגתי בדשן תענוגי העולם הזה.

ט"ז. ילקו"ש רמז תת"ט

לפי ששאלו את בלעם יש להן קץ של ישועה אמר להן הן ורחוק הוא שנאמר אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, שאלו לנביאי ישראל ואמרו קרוב הוא שנאמר כי קרוב יום אידם, בא ירמיהו ואמר הילילו כי קרוב יום ד', בא מלאכי ואמר קרוב הוא כי הנה יום בא בוער כתנור, בא יואל ואמר כי קרוב יום ד', אמר דוד כי הנה רחקיך יאבדו זה בלעם וחבריו שרחקו את הקץ ואבדו מן העולם, אבל נביאי ישראל הטבת להם שקרבו את הקץ תיטיב לי אף אני שקרבת את הקץ ואני קרבת אלוקים לי טוב.